

ուկնշղթայ լանջախաչ, մատը մատանի, ձեռքը խաչ միւս ձեռքը՝ «ասա» գաւազան իշխանութեան: Դագաղը կը բառնային 4 վարդապետք: Հանդիսադիր պատրիարքական փոխանորդ Հ. Ռաֆայէլ Վ. Ոսկեան (Անտոնեան): Պատրիարքարանի առջև Նուրիճան Նախագահ Արքեպ. Աւետարան կը կարդայ եւ «Հոգւոց», Նախագահն ասկէ ձիով կ'ընթացէ ուրիշ ճամբէ, եւ երամ Աղայի տունը կը սպասէ, եւ երբ յուղարկաւորութիւնը կը հասնի, Աւետարան եւ «Հոգւոց» կը կրկնէ եւ ինքը կ'ըլլայ հանդիսագիր մինչեւ Պիլէզիկճեաններու տունը, ուր Պատրիարքական փոխանորդն Աւետարան կը կարդայ եւ «Հոգւոց», եւ մինչեւ Պէյրազուի գերեզմանատուն ինքը կ'ըլլայ հանդիսագիր: Ամբողջ Ուղիղ պողոտայի (Յողլուեօլ) վրայ կաթողիկէ Հայերու տներուն առջև պատուաւոր անձինք

«Կիւլէփտանով», եւ «Պուհուրտանով», վարդաբուր կը սրսկէին եւ խունկ կը վառէին: Նոյնպէս նոյն տներու տիկնայք պատու հաններէն: Գերեզմանատան մէջ արարողութեանց կարգը կը կատարուի անթիւ յուղարկաւորներու ներկայութեամբ եւ կը թաղուի (Հ. Վրթ. Չալքեան 18 փետր. 1834 ի Պոլ. Գիւ. Միւ. Վիենն):

Նոյն հանդիսութեամբ թաղուեցաւ 16/28 Ապր. 1835ին ասոր յաջորդն Ազգապետ-Պատրիարք Յարութիւն Վ. Չուխուրեան, որ Նախորդ օրը վախճանած էր: Նոյն տարին Նոյ. 12 (Ն. տ.) գրեթէ նման հանդիսաւորութեամբ թաղեցին այնտեղ Ալաշկերտի Նաղաբեթ Աղան, որ մեծ դեր խաղացած էր Հայ կաթողիկէ հասարակութեան մէջ:

(Ը-բ-ն-ի-է-ն)

Հ. Գ. ԳԱԼԱՆԻԱՆ

ՄԱՅԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

ՎԱՐՔ ԵՒ ՅԻՇԱՏԱԿ ԱՐԵՐԿԻՈՍԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ ՅԵՐԱՊՈԼԱԻ

(Համառոտ Բ. Խմբագրութիւն):

Սուրբն Արեւիկոս էր ի ժամանակս Անտոնինոսի կապալա տրքային. եւ տեսեալ զբազում ամբոխս մուրեալ ի զհոս կողմն, եւ անկեալ առաջի Աստուծոյ աղաւթէր վասն նոցա զն դարցին ի մուրաւթեանն: Եւ նոյնժամայն երեւեցաւ նմա Տէր եւ ետ նմա գաւազան մի եւ ասաց. Ե՛րթ, խորտակեան զկուռս Հեթմանոսաց: Եւ նա յարուցեալ էառ բիր մի եւ մտեալ ի տաճար կողմն, եւ խորտակեաց զամենայն բազինան: Զոր տեսեալ կապալաւոյն խռովեցան յոյժ, եւ բարկութեամբ կուտեցան ի վերայ նորա սպանանել զնա. եւ յորժամ հուպ եղին առ նա՝ ելին արք երեք յամբոխէն այսա-հարեալք եւ զպատմութեանն պատահեալք. որք հառաչէին մեծաձայն բարբառով եւ ասէին. Երգմենեւցանեմք զքեզ ծառայ Յիսուսի Բրիստոսի, զոր դու քարոզես, մի տանջեր զմեզ: Եւ զայն տեսեալ ժողովորեանն դադարեցին ի մտեւոյն: Եւ երանելին

Բնագիր առած ենք Անտոնեան Հարց Մատենադարանի Թ. 1. 2. Զեռագիրն (= F), եւ համամասնող նոյն Մատենադարանի Թ. 2 (= G), Կերպրայ Հայաքաղաքի Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյն Թ. 1 (= H), Կարնոյ Կարմիր Վանքի Յայտնաւորքի (= I), մի Մատենադարանի Թ. 213, Թղ. 15բ. (= J), Թ. 10, Թղ. 101բ. (= K) եւ Թ. 437, Թղ. 140ա. (= L) 2. Զեռագրաց հետ: 2. Զեռագրաց մասին կը խորհրդաւորապէս Գրքախառար շրմէնէնք աչաց առջեւ Կ. Պոլսոյ 1706ի եւ 1730ի տպագիր Յայտնաւորքները, որոնք այս խմբին կը վերաբերին:

Խորագիրն ունին F—J Վարք եւ յիշատակ Արեւիկոսի եպիսկոպոսի Յերապոլսի. HK... արքայն Արեւիկոսի (H միշտ՝ Արեւիկոսի): — K զբազմամբոխս: K մոլեալ: F չէր՝ կողմն: JKL ի կուռս զհոս: FI աղաւթէ: — 3. HK մուրաւթեանն: J Տէր նմա: — 4. IJ ի նա: — IJ զկուռս: — 5. KL չէր՝ եւ (խորս): — 6. FJH չէր՝ նորա: — 7. J եղեն նմա հուպ: K նմա: F գ. արք: — 8. զպատմութեանն: JKL պատահեալ: HJ հառաչէին: — 9. H երգմենք: G Ժ. Աստուծոյ բարձրելոյ: — 10. G զայս: H չէր՝ ժողովորեանն: H զադարեցան:

Արեւրկիտ սաստեղ դիւանցն, եւ հարկանէր գաւազանաւն զգլուխ նոցա. եւ առժամայն արեւցան արքն ի դիւանցն: Յայնժամ աղաղակեցին ամենայն բազմութիւնքն ի միասին եւ ասացին. Դու միայն ես ճշմարիտ Աստուած, Յիսուս Բրիստոս, զոր քարոզէ ծառայս քո Արեւրկիտ: Եւ հաւատացին յաւուր յայնմիկ ժողովուրդ բազում ի Տէր, զորս մկրտեաց Արեւրկիտ, անձինս հինգհարիւր: Եւ ուսուցանէր նոցա զլրաւնս աստուածպաշտութեան եւ պատուիրէր սիրով եւ խաղաղութեամբ կեալ ընդ միմեանս, քաղցրութեամբ եւ հեղութեամբ, եւ հիւրընկալք լինել եւ աւտարասէրք, զթածք եւ ողորմածք լինել, տեղեակք եւ հմուտք աստուածային պատուիրանացն, եւ արդարութեամբ հաստատուն կեալ ի հաւատս Բրիստոսի: Եւ ել համբաւ նորա ընդ ամե-

20 նայն սահմանս. որ զային եւ բերէին սու նա զամենայն հիւանդս եւ զցաւազնեայս. եւ նա բժշկէր զամենեսեան անուամբն Բրիստոսի: Եւ զային առ նա յԱսիոյ եւ ի Լիդիոյ եւ յամենայն կողմանցն եւ ուսուցանէր զնոսա, եւ հաստատէր զամենեսեան ի հաւատս աստուածպաշտութեան. եւ որոց պէտք էին բժշկութեան՝ առողջացուցանէր բանին Աստուծոյ:

25 Եւ մայր իշխանին խաւարեցաւ ի լուսոյն, եւ եղեալ Արեւրկիտ զձեռն իւր ի վերայ զլիցոյ նորա՝ ողջացաւ: Եւ այլ շատ կանայս պառաւունս խաւարեայս յաչաց իւրեանց լուսաւորեաց սուրբն Արեւրկիտ աղաւթիւք. եւ զորս ողջացուցանէր՝ ամէր ի հաւատս Բրիստոսի: Այս ամենայն եղեւ ի Յերապոլիս, որ Թարգմանի մաքուր քաղաք:

Եւ անտի գնաց յայլ գեւղ, եւ տեսեալ բազում հիւանդս եւ բժշկեաց զնոսա:

30 Եւ եղեալ մերկ զԺուկնս յերկիր աղաչելով զԱստուած, եւ ելեւ որոտումն եւ շարժումն, եւ ի տեղւոջն ուր ծուկնքն էին եղեալ, բղետեաց աղբիւր մի յորդ՝ ջերմ ջուր, յառողջութիւն արտաժէտաց:

Եւ յաւուր միում երեւեցաւ աստանայ ի կերպարանս կնոջ, եւ որպէս թէ աղօթից արժանաւորիլ՝ եկաց առաջի արեւոյն: Եւ դարձաւ Արեւրկիտ ի կինն եւ զթեալ

35 անկաւ ի վերայ քարի եւ ցաւեցոյց զոտնս: Յայնժամ ծիծաղեցաւ դեւն եւ ասաց. Մի զիս որպէս զայլ աղքատ դեւան համարիր, զոր հալածեցեր. ես հարիւրապետ եմ՝ դիւաց եւ ահա զգործ առեր զիմ: Եւ գնացեալ եմուտ յերիտասարդ մի. եւ սուրբն սաստեաց դիւին եւ եհան գնա յերիտասարդէն: Եւ դեւն ասաց սպառնալով. Տամ

11. HJL գաւազանաւ. L աստեաց: — 12. KL ի դիւաց: GJL բազմութիւն: H բազմութիւնք: K բազմութիւն ամբոխին: — 13. J նա է ճ. Ա. . . . L չէք՝ միայն: L Ա. ճշմ. J ծառայ նորա: -- 14. J բազում ժողովուրդք: — 15. KL զոր. KL սուրբն Ա.—ն: H անձինս Տ. J անձինս էճ: KL ուսոյց: — 16. HKL պ. ժողովրդեանն: JH կայ: — 17. FHKL չէք՝ հեղութեամբ: HL հիւրընկալ: — 18. I չէք՝ ողորմածք: IK տեղեակ: FH չէք՝ հմուտ: HJKL կը յաւելուն՝ եւ հմուտք աստուածային գրոց գիտութեան եւ պ. նորա: — 19. F չէք՝ կեալ: HJ կայ: — 20. KL չէք՝ որ զային: H զցաւազնեայսն: — 21. HL ի յԱսիոյ: — 22. HJ Լիդիոյ: H—L կողմանց: — 23. H ողջացուցանէր: — 24. J աստուածպաշտութեան առողջացուցանէր զամենեսեան Բ. Ա.: — 26. HJK եւ առժամայն: HJ լուսաւորեաց: I զղջացաւ: LH խաւարեալ: H աչաց իւրոց ողջացոյց: — 27. L սուրբ եպօն Ա.: L կանաչք: — 28. F—L եղեւ յերապոլիս: J Թարգմանի: — 29. FGHKL գնացեալ: J գեօղ: — 30. H գծունկն: H աղաչեաց: — 31. H շ. ի տեղւոջն: KL յորում. H որ: H գծունկն: JK զծունկն: HK չէք՝ էին: KL ջերմ: — 32. H ամենայն արտաժէտաց: — 33. L երեւեցաւ նմա: — 34. J դարձեալ Ա. ի կերպարանեալ կինն աստանայ: — 36. I համարի. FI եւ հալածես. HKL եւ հալածեր. J եւ հալածել: — 37. HJ Իմ. K ք. դեւն: — 38. G ս. պղծոյն եւ եհան ի մարդոյն: HKL եւ ել յերիտասարդէն: HKL ասաց նմա: FH սպառնալեք: G դեւ ասաց: հալածեն դես աստի, ով Ա.: այլ ես վաղաղակի տամ քեզ կոխել յե. Հ.:

քեզ կոխել վաղվաղակի յերկիրն Հոռոմայ, ով Աբերկիէ: Եւ գնացեալ դեւն ի Հոռոմ՝
 40 եմուտ ի Լուկիայ դուստր Թագաւորին Անտոնինոսի, եւ աղաղակէր դեւն ի բերանոյ
 աղջկանն եւ ասէր. Նթէ ոչ եկեսցէ աստ Աբերկիոս ծառայն Աստուծոյ, ոչ երանեմ
 աստի: Եւ առժամայն առաքեաց Թագաւորն ի Փռիւգեայ ի քաղաքն Յերապաւլիս առ
 Եւքսիանոս իշխան քաղաքին, զի զԱբերկիոս եպիսկոպոսն փութով ի Հոռոմ առաքեացէ:
 Եւ ի գալ մագիստրոսի հրաւիրակին, հանդիպեցաւ սուրբն ի դուռն քաղաքին, եւ
 45 հարցեալ թէ զ՝ ինդրէք, եւ մի ոմն ի հրաւիրակացն ձգեաց գլեռն իւր զի հարցն
 զուրբն. եւ առժամայն չորացաւ ձեռն: Եւ նոքա իջեալ յերկվարացն անկան յոտս
 երանեւոյն. եւ նա կախեալ զզորացեալ ձեռն զինուորին առողջացցոյ զնա: Եւ մտեալ
 ի քաղաքն, ետուն զհրամանս Թագաւորին յիշխանն: Եւ իրբեւ ընթերցաւ զժողովն,
 վաղվաղակի ստիպեաց զսուրբն երթալ ի Հոռոմ: Իսկ սուրբն Աբերկիոս զեկեալսն ի Հոռոմայ
 50 մայ յառաջեցցոյ եւ ասաց. Դուք գնացէք, ես գամ հասանեմ ձեզ: Եւ նոքա գնացին:
 Եւ առեալ Աբերկիոս տիկ մի եւ արկ ի ներքս ձէթ եւ գինի եւ քացախ ի
 միասին, եւ բարձեալ ի վերայ իշոյ՝ ել ի քաղաքէն: Եւ գտեալ այր մի Տրոփիմոն
 անուն, առ զնա ընդ իւր մինչեւ ի Հոռոմ: Եւ ի ծանապարհին յորժամ կամէր ուտել
 հաց, հրամայէր Տրոփիմոնայ, եւ թէ գինի եւ թէ ձէթ եւ թէ քացախ պիտոյանայր,
 55 եւ նա արձակէր զկապ տկին, եւ յորմէ հրամայէր եպիսկոպոսն, անտի ելանէր անխառն
 եւ յստակ. եւ յորժամ Տրոփիմոն առանց եպիսկոպոսին բանայր զտիկն, խառն ելանէր
 գինին ընդ ձիթին եւ ընդ քացախին: Եւ յառաջեաց Աբերկիոս ի դուռն Հոռոմայ, եւ
 մնայր նոցա մինչեւ եկեսցեն հրաւիրակքն, զորս յառաջ քան զինքն ուղեւորեաց. իսկ
 նա հետեւակ յետոյ ել ի ծանապարհ եւ նախ քան զնոսա եհաս ի Հոռոմ սքանելիաւք,
 60 եւ նոքա երազրնթաց երկվարք յետոյ եկին հասին:

Եւ մտին ի միասին առաջի Թագաւորին, զոր ընկալան մեծաւ ուրախութեամբ. եւ
 ածին առաջի սրբոյն զդուստր Թագաւորին հարեալ ի դիւն: Եւ դեւն ի բերանոյ աղջկանն
 այլանէր եւ անարգէր զեպիսկոպոսն. իսկ նա անուամբն Զրիստոսի սաստեաց դիւն եւ
 հալածեաց յաղջկանէն: Եւ անդ ի Հոռոմ կայր բազին մի մարմարինեայ մերձ յապա-
 65 րանս Թագաւորին եւ սուրբ եպիսկոպոսն հրամայեաց դիւնն՝ բառնալ ուսով զբազինն
 եւ տանել ի Հոռոմայ ի քաղաքն իւր Յերապաւլիս: Եւ ասէ ցոյեւն. Որպէս ածեր դու
 զնա ի Հոռոմ, նոյնպէս եւ ես փոխարէնս հատուցից քեզ. եւ արդ հրամայեմ քեզ
 անուամբն Զրիստոսի, բառնալ զբազինդ առաջի ամենայն ժողովրդեանդ, զի տեսցեն

39. HKL գերկիրն. — 40. G չէք՝ Լուկիայ. I Լուկիանայ. J Լուկիանայ. G Ա-ի, որ էր խոսեցեալ առն. G չէք՝ դեւն. — 42. L եւ աստի. HK Փռուգեայ. — 43. F Քսիստոս. HIJ Իւքսիանոս. GHIJ յաղաղակեաց. — 45. KL հար-
 ցանէր. G հարցաւ ի նոսա. H ցնոսա. I ի ներկայացն ձգեալ. — 47. G զորականին. H ողջացցոյ. — 48. H իշխան քաղաքին. HL ընթերցաւ. — 49. HL ստիպեալ. FG զեկեալսն. — 50. HKL եւ ես. — 51. GJKL ի ներս. K էարկ. — 52. F Տրոփի-
 մոն. J Տրոփիմոն. HLK Տրոփիմոն. — 54. H Տրոփիմոն. GJL Տրոփիմոնայ. L չէք՝
 եւ. HKL թէ ք. պիտոյանար կամ ձ. կամ ք. — 55. G անտի միայն. — 56. L յիս-
 տակ. — 56. FHJL Տրոփիմոն. G չէք՝ տիկն. — 57. F ձէթն եւ քացախն. HKL
 ձիթոյն. G Ա. քան զնոսա. H եւ գնացեալ Ա. յառաջեաց. — 58. HKL զոր... յառ-
 զարկեաց. — 59. G որ քան զնոսա. HKL ելեալ. G եւ յառաջ եհաս ի տեղին սքան-
 չելեզք. — 59. KL հարիտոս. HJ չէք՝ ի Հոռոմ. — 60. G չէք՝ եկին. — 61. HJ
 մտեալ. HK ընկալեալ Թագաւորն. KL բերին. — 62. L ի բերանս. — 63. G ա. գեպն
 եւ անարգէր զնա. F Յիսուսի. — 64. GI ի յաղջկանէն. — 65. I սուրբ հայրն. HK
 չէք՝ սուրբ. — 66. H չէք՝ ի քաղաքն. HKL չէք՝ իւր. KL բերեր դու. — 67. F չ. ք.
 փոխարէնս. KL հատուցանեմ. — 68. G Քրիստոսի Աստուծոյ. H չ. քեզ բառնալ զք.

զփառու Աստուծոյ եւ հաւատասցեն ի նա: Եւ յորժամ երաւի ի յուն, ի Ժանրու-
 70 թենէն մննչեաց գեւն. եւ սուրբն հրամայեաց մարմարինին՝ թեթեւանալ. եւ այնպէս
 տարաւ. գեւն զըագինն ի քաղաքն Յերապոլիս ծովով եւ ցամաքով: Զոր կանգնեաց
 սուրբն մերձ ի տապանն իւր, եւ գրեաց զպատճենն ի վերայ բազմին, թէ ի հռոմայ
 բերաւ աստ. որ է մինչեւ ցայսպէս յիշատակ սքանչելեացն Աստուծոյ:

Եւ թագաւորն բազում գանձս տուեալ Արերկիոսի, եւ նա ոչ էառ, այլ փոխա-
 75 նակ գանձին խնդրեաց ի թագաւորէն շինել ի վերայ ջերմ ջրոյն բազանիս յանդորրու-
 թիւն հիւանդաց: Եւ նա խոստացաւ առնել զհայցուածս նորա, եւ կատարեաց:

Եւ յորժամ դարձաւ սուրբն ի հռոմայ, էառ հրահան յԱստուծոյ՝ քնալ յԱն-
 տիոք Ասորոց եւ յԱպամիա եւ ի Սելեւկիա քարոզել զբանն Աստուծոյ: Եւ նա
 համարձակ ուսուցանէր զհրեայն եւ զհեթանոսս եւ զհերետիկոսս. զի գեռ եւս երեւէր
 80 հերետաւածն Մարկիոնացւոց: Եւ անցեալ ընդ Եփրատ՝ գնաց ի Միջագետս, ի Մծրին
 քաղաք: Եւ անդ էր այր մի հաւատացեալ որոյ անունն էր Վահրամ. ետես զի եպիս-
 կոպոսն Արերկիոս ոչ առնոյր ինչս յումեքէ, այլ առաքելաբար շրջէր յամենայն քա-
 ղաքս եւ ի գեւղս՝ քարոզէր զԵրիտոսս, եւ փարատէր զամենայն ախտս ցաւոց ի մարդ-
 կանէ եւ յամենայն իրաց: Վասն որոյ Վահրամն այն ժողովեաց զամենայն քրիստոնեայն
 85 ի միասին, եւ միաբան խորհուրդ արարեալ անուանեցին զԱրերկիոս՝ Հաւասար առա-
 քելոցն: Եւ անտի գնաց ի քաղաքն Սիւնադա, եւ անդ արար բազում զորութիւնս
 սքանչելեաց: Եւ դարձաւ անտի ի քաղաքն իւր Յերապոլիս:

Եւ յաւուր միում անցանէր ընդ կալ մի, եւ փոռէ կայոյն զոր հոսէին, երթայլ
 յերեսս արդարոյն եւ զաշն ընդ: Եւ նա ասաց նոցա. Դադարեցէք մինչեւ անցից: Եւ
 90 նոքա ոչ կամեցան. եւ նոյն ժամայն կորեցաւ քամին: Եւ կալահոսքն նստան ի ճաշ.
 եւ եպիսկոպոսն ծարաւեալ խնդրեաց ի նոցանէ ջուր. եւ նոքա ասին. Վասն միոյ
 այեւորի ոչ կարեմք յառնել յուտելոյս. եւ սուրբն աղաչեաց զԱստուծո՝ տալ նոցա
 անյազովթիւն. եւ ոչ կշտանային մինչեւ զղջացան: Եւ այլ բազում սքանչելիս արար
 յաշխարհի սուրբն Արերկիոս, եւ զբազումս յանհաւատիցն դարձոյց ի հաւատս ճշմա-
 95 րիտս եւ էած ի խաւարէ անգիտութեան ի լոյս աստուածգիտութեան:

Եւ ի միում գիշերի տեսանէր ի տեսեան զՃէր մեր Եիսուս Բրիստոս, որ եցոյց
 նմա մերձեալ զվախճանն իւր: Վասն որոյ կազմեաց զտապանն իւր, եւ գրեաց ի նմա
 բանս հանձարեղս եւ զժուարիմացս: Եւ ժողովեաց զամենայն ուխտս եկեղեցւոյն եւ
 զժողովուրդն ամենայն, եւ առաջի ամենեցուն կամաւք եւ ընտրութեամբ ամենայն
 100 ուխտին եղ ձեռս ի վերայ զիւոյն եւ աւրհնեաց զաւագերեցին իւր, որոյ եւ անունն էր

անուամբ քրիստոսի. K առաջի ամենեցուն. — 70. KL թ. սակաւ մի. — 72. F մերձ
 առ. HJKL զպատճեն. — 73. I չիք՝ բերաւ. — 74. F առ. — 75. IK ջերմ. KL ջրին.
 — 76. H եւ ի. նա. — 77. H չիք՝ Աստուծոյ. — 78. F - K Ասորոց. — 79. H չիք՝
 եւ զհեթանոսս. — 80. IK Մարկիանացոց. FGH Մարկիոնացոց. HL ի Միջագետս Ա-
 սորոց. 81. FG ետես գեպն. — 82. HJL ինչ. — 83. F գեղս. HJKL գետոյ. G եւ ի
 դաւառս եւ իւրատէր զհաւատացեալն մնալ անշարժ ի հաւատս եւ փարատէր. HL եւ
 քարոզէր եւ փարատէր. — 86. FGLJ Սիւնաթայ. HKL Սիւնաթայ. — 88. FJ կային.
 89. GH ընդ Երեսս. G դ. ի հոսելոյ. J նոցա եթէ դադ. . . — 90. KL ոչ լսեցին.
 G հաւատ. J կորաւ. HJ կարհաւրեան. G հոգմահոգեան. — 94. HL մինչ որ. JL արար
 յաշխարհի սուրբ եպիս. Ա. — 95. I ած ի խաւարէ անգիտութենէն. HK ի հաւատս.
 H աստուածպաշտութեան. — 96. H ի մ. աւուր. I ի տեսեան. — 97. H չիք. մեր-
 ձեալ. I զվաղանն. F իւր, եւ կազմ. . . — 99. KL զամենայն ժ. KL եւ յօժարու-
 թեամբ. GHK չիք՝ ընտրութեամբ. — 100. HKL գեւն իւր ի վերայ աւագերեցոյ եւ

